

önüne geldiğine inanılan ejderha veya cinleri kovmak için tas veya teneke çalmak, bağırıp çağırmak gibi bâtıl âdetlere de işaret edilir. Bedir gökyüzündeki hareketi sebebiyle de sevgilinin kapısını dolaşan bir âşıktır. Gece mumlarla sevgilinin semtine gelmiş, fakat "yüz karalığı" ile tutulmuştur. Genellikle Utârid (Merkûr) gökyüzü kâtibi telakki edilmekle beraber dolunay da yer yer hattat, kâğıt veya kitap olarak tasavvur edilir.

Ay, hareketleri sonucunda safha safha küçülüp tekrar büyür. Dolunay iken kemale ermiştir, tamamdır; diğer zamanlar ise noksandır. Bu durumda da dolunay sevgili, hilâl âşıktır. Dolunay parlaklığı ve beyazlığı itibarıyla kâğıda benzetilmiştir. Eskiden kâğıtlar âharlanmaktan başka mühre ile mührelenip parlatılarak düzgünleştirilirdi. Ay kâğıdı güneş (mihir) mühresiyle mührelendiği için parlamaktadır. Utârid kâtip, şihâb (kayan yıldız) kalem, gökyüzü kâğıt olarak tasavvur edildiği vakit ay da divit veya hokka olur. Dolunay hattatı asırlardır "râ" harfini yazmaya uğraşsa da sevgilinin "râ" harfi gibi olan hilâl kaşlarının bir benzerini yazamaz, çizemez.

Bilhassa na'îlarda dolunay ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in şakku'l-kamer (ayın ortadan ikiye ayrılması) mucizesinden bahsedilir (bk. İNŞİKÂKU'İ-KAMER). Ayrıca dolunaya, diğer yıldızlarla birlikte, Hz. Yûsuf'un rüyasında Hz. Muhammed'e secde etmesi dolayısıyla da yer verilir. Kıyamet âlâmetlerinden olarak aydınlığını kaybedip kararması, güneşle birlikte toptop olması zikredilir. Dolunay yıldız akçeleriyle gök pazarında dolanan bir müşteri, bir gece yolcusu, görünmemek için siyah elbiseler giyen bir gece hırsızdır. Gittikçe şişmanlayan bir tenperverdir.

Edebî metinlerde dolunayla ilgili bazı inanışlara da yer verilir. Dolunay keten, kamış ve kuru ot gibi nesneler üzerinde çürütücü etkiye sahiptir. Etrafı harmanlandı; zaman yağmur yağacağına inanılır. Akrep burcunda iken yolculuğa çıkmak iyi sayılmaz. Köpekler ona karşı ulur ve hırsızlar onu sevmeyiz.

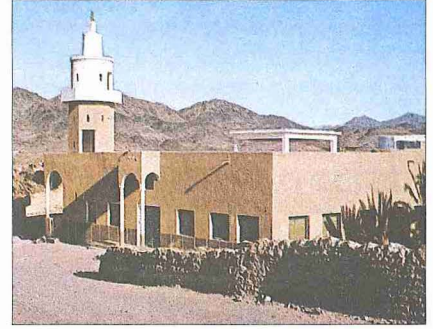
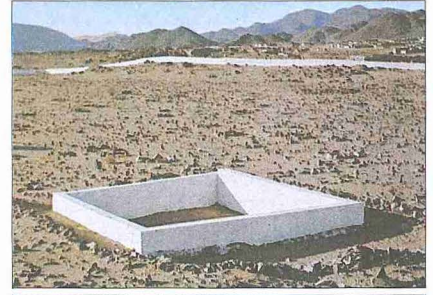
Dolunay, gökyüzü kürsüsüne çıkıp yıldızlar cemaatine vaaz eden, siyah cüb-beli, başı beyaz sarıklı ve nur yüzlü bir şeyh, vâiz veya mürşiddir. Tasavvufi edebiyatta da güneş gibi vahdeti temsil eder. Allah'ın esmâ ve sıfatlarının çeşitli tecelli ve özelliklerini yansıtır. Cemal ve muhabbetin tecellisi, ilâhî tecelliyat nurlarının mazhandır. Aynı zamanda Hz. Peygamber'i sembolize eder. Ay, ışığını nasıl güneşten alıyorsa Hz. Peygamber de vahyini Allah'tan almaktadır. Ayın bir yüzü aydınlık, diğer yüzü karanlıktır. Bu münasebetle iman ve nefsin birlikte bulunduğu yönünde benzerliği yönünden ele alındığı da olur. İman veya küfrün merkezi birdir, yani kalptir. Eğer kalp iman ve vahdet nuruyla dolmuşsa o gönüldür, dolunaydır; eğer kalp zulmette kalmış, maddî gailelerle dolmuşsa o nefistir, yani tutulmuş bir aydır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, "bedir" md.; Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 46, 48, 201-202; A. Nihat Tarlan, *Şeyhî Divanını Tedkik*, İstanbul 1964, s. 102-114 vd.; Mehmed Cavuşoğlu, *Necâti Bey Divânı'nın Tahlili*, İstanbul 1971, s. 90 vd.; Harun Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 150 vd.; Cemâl Kurnaz, *Hayâlî Bey Divânı (Tahlil)*, Ankara 1987, s. 456-467; a.mlf., "Necati Beğ, Ahmed Paşa, Hayâlî Bey ve Nev'î Divanlarındaki Teşbih ve Mecaz Unsurları", *TKA*, XXV/1 (1988), s. 163-164, 172; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, I, 91-95; *TDEA*, I, 233-235, 372.

ÂMİL ÇELEBİOĞLU

Bedir Şehitliği ve Bedir Mescidi -
Bedruayn / Suudi Arabistan

BEDİR GAZVESİ

(غزوة بدر)

H. Peygamber ile
Mekkeli müşrikler arasındaki
ilk savaş
(2/624).

Bedir, Medine'nin 160 km. kadar güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 30 km. uzaklıkta, Medine-Mekke yolunun Suriye kervan yoluyla birleştiği yerde bulunan küçük bir kasaba idi. Halkı ise burada konaklayan kervanlardan hizmetleri karşılığında aldıkları parayla ve hayvancılıkla geçinen bedevilerdi. Ayrıca kasabada her yıl zilkade ayının başından itibaren sekiz gün devam eden büyük bir panayır kurulurdu. Bedir Hz. Peygamber'in Mekkeli müşriklerle olan mücadelelerinde önemli bir yer işgal eder.

Hicretin 2. yılında (624) Kureysliler'den birçok kimsenin katıldığı büyük bir ticaret kervanı Ebû Süfyan idaresinde Suriye'ye gitti. Hz. Peygamber bunu haber alınca ashabını topladı; kervandaki malların çokluğunu, buna karşılık muhafız sayısının azlığını onlara anlatarak bu kervanı Mekke'ye dönerken uğrayacağı Bedir'de ele geçirebileceklerini söyledi ve kendilerini sefere davet etti. Hz. Peygamber Medine'den hareketinden on

Aziz Efendi
hattıyla
alfabe
sırasına göre
düzenlenmiş
*Esmâ-i
Ashâb-ı
Bedir*'in
ilk iki sayfası
(Semih İrtes
kolleksiyonu)

gün önce Talha b. Ubeydullah ile Saîd b. Zeyd'i kervan hakkında bilgi toplamak üzere görevlendirdi; ancak onlar Medine'ye Bedir Savaşı'nın yapıldığı gün dönebildiler. Kervanın dönüş haberini başka bir kaynaktan öğrenen Hz. Peygamber, 12 Ramazan'da (9 Mart 624) yerine Abdullah b. Ümmü Mektûm'u bırakarak Medine'den hareket etti (daha sonra Ebû Lübâbe'yi vekil tayin edip Ravhâ'dan Medine'ye geri göndermiştir). Savaş görevine Mus'ab b. Umeyr, Hz. Ali ve Sa'd b. Muâz'ın tayin edildiği İslâm ordusunun sayısı, yetmiş dördü muhacir, geri kalanı ensardan olmak üzere 305 idi. Orduda yetmiş deve ve iki de at bulunuyordu. Çeşitli vazife ve mazeretleri sebebiyle muhacirlerden üç, ensardan beş kişi izinli sayılmış, daha sonra onlara da bu gazveye katılanlar gibi ganimetten pay verilmiştir.

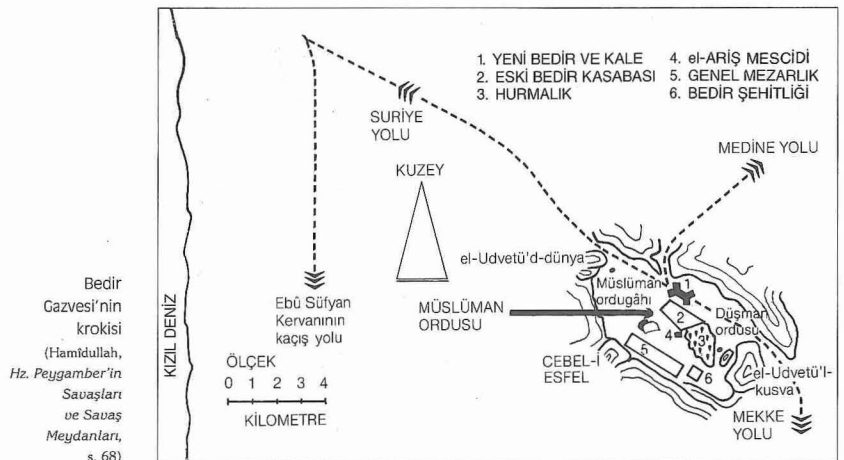
Suriye'den dönmekte olan Ebû Süfyan Hicaz'a yaklaştığı sırada Hz. Peygamber'in baskın yapacağını haber aldı ve Kureysliler'den yardım istemek üzere Damdam b. Amr el-Gıfârî'yi Maan'dan Mekke'ye gönderdi; kendisi de kervanın pusuya düşmemesi için Bedir'den uzak olan ve nâdiren kullanılan sahil yolunu takip etti. Ebû Süfyan'dan gelen haber üzerine Kureys kabilesinin hemen bütün kollarından toplanan 1000 kişi Ebû Cehil kumandasında Mekke'den yola çıktı. Müşrik ordusunda 700 deve, 100 de at vardı. Kureysliler Cuhfe'ye geldiklerinde Ebû Süfyan'ın habercisinden kervanın kurtulduğunu öğrenmelerine ve içlerinden bazılarının savaşa gerek kalmadığını söyleyerek geri dönmelerine rağmen hazırladıkları ordunun büyüklüğünü ve gücünü müslümanlara göstermek için yollarına devam ettiler. Öte yandan Bedir yakınında ordusuyla konaklayan Hz. Peygamber, kervan hakkında bilgi toplamak üzere Zübeyr b. Avvâm, Hz. Ali ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı Bedir kuyularına gönderdi. O sırada Hz. Peygamber ve ashâbı Kureys ordusunun Mekke'den çıkıp Bedir'e geldiğini henüz bilmiyorlardı; Kur'an-ı Kerim de iki ordunun Bedir'e geldiklerinde birbirlerinden habersiz olduklarını ifade etmektedir (el-Enfâl 8/42). Zübeyr ile arkadaşları, Bedir'e yakın bir yerde konaklayan Kureysliler'in Bedir Kuyusu'na su almak için gönderdikleri kölelerden ikisini yakalayıp Hz. Peygamber'in bulunduğu yere getirdiler. Bu kölelerin sorguya çekilmesi sırasında, Kureys ordusu için her gün kesilen deve sayısından, düşman

ordusunun 1000 kişi civarında olduğu tahmin edildi. Hz. Peygamber'in esirlerin ifadelerini tahkik için keşfe gönderdiği Ammâr b. Yâsir ile Abdullah b. Mes'ûd, sabaha karşı Kureys karargâhında büyük bir karışıklığın hâkim olduğu haberini getirdiler. Çünkü Kureysliler, karargâha dönen diğer kölelerden müslümanların Bedir civarında bulunduğunu haber alınca büyük bir heyecana kapılmışlar ve baskına uğramamak için tedbir almaya başlamışlardı. Fakat o gece yağan şiddetli yağmur her iki tarafa da hareket imkânı vermedi.

17 Ramazan (14 Mart 624) Cuma sabahı her iki ordu erken saatlerde Bedir'e doğru yola çıktı (19, 21 ve 27 Ramazan tarihleri de rivayet edilmiştir). Hz. Peygamber Bedir kuyularına Kureysliler'den daha önce ulaştı ve Habbâb b. Eret'in tavsiyesi üzerine, düşmanın geliş istikametine göre kendilerine en yakın kuyuyu bırakarak diğerlerini kumla kapattı. Fakat daha sonra Hz. Peygamber müşriklerin açık bırakılan kuyudan su almalarına izin vermiştir. Savaşın önce Hz. Peygamber, Câhiliye devrinde de elçilik görevini yürüten Adî kabilesinden Hz. Ömer'i Kureysliler'e göndererek savaş yapılmadan Mekke'ye dönmelerini teklif etti. Fakat Kureysliler savaşmakta ısrar ettiler. Eski Arap âdetine göre savaşı kızıştırıp başlatmak üzere Kureysliler'den Esved b. Abdülesed el-Mahzûmî, müslümanlardan da Hz. Hamza meydana çıktılar. Hamza hasmını öldürdü. Bunun üzerine Kureysliler'den Utbe, kardeşi Şeybe ve oğlu Velîd, İslâm ordusundan da Ubeyde b. Hâris, Hamza ve Ali meydana çıktılar. Hamza ile Ali hasımlarını öldürdükten sonra, ağır yaralanan ve daha sonra aldığı yaralardan dolayı şehid düşen Ubeyde'nin yardımı-

na gidip Utbe'yi öldürdüler. Savaş mübârezelerin sonuçlanmasından sonra başladı ve ikindiye doğru müslümanların kesin zaferiyle sona erdi. Başta İslâm'ın ve Hz. Peygamber'in en büyük düşmanı Ebû Cehil olmak üzere yetmiş müşrik öldürüldü, yetmiş kişi de esir alındı. Buna karşılık müslümanlar sadece on dört şehid verdiler. Hz. Peygamber şehidlerin namazını kılarak onları defnettirdi; Kureys'in ölümlerini de gömdürdü. Müslümanların bu savaşta meleklerin yardımıyla desteklendiği Kur'an-ı Kerim'de açıkça ifade edilmektedir (Âl-i İmrân 3/123-125; el-Enfâl 8/9-12, 17). Buna mukabil İslâmiyet'e karşı ısrarlı bir direniş gösteren Kureysliler'in de Allah tarafından cezalandırıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Duhân süresinde yer alan "batşe-i kübrâ" (44/16), yani "şiddetli yakalayış" tabiriyle Bedir Savaşı'nın kastedildiği müfessirlerin çoğu tarafından kabul edilmektedir (bk. BATŞE-İ KÜBRÂ). Bu etkiyici ikaz Kureys mensuplarının, müslümanlara karşı takip ettikleri siyasete olan güvenlerini sarsacak ve İslâm'a yaklaşımlarına vesile olacaktı.

Esirlere karşı iyi davranılmasını emreden Hz. Peygamber onlardan sadece ikisini, Ukbe b. Ebû Muayt ile Nadr b. Hâris'i, vaktiyle müslümanlara yaptıkları işkenceye karşılık ölüme mahkûm etti; diğer esirlere yapılacak muamele hususunda da ashâbın görüşünü aldı. Hz. Ömer ve Sa'd b. Muâz gibi bazı sahâbiler bunların en yakın akrabaları tarafından öldürülmesini, Hz. Ebû Bekir ise fidiye karşılığında serbest bırakılmalarını teklif etti. Hz. Peygamber ikinci teklifi benimseyerek esirlerin malî durumlarına göre 1000-4000 dirhem arasında para ödemelerini şart koştu. Bazı esirlerin karşılıksız olarak, okuma yazma bilen-

lerin ise on müslümana okuma yazma öğretmeleri şartıyla serbest bırakılmaları kararlaştırıldı. Taksim sırasında ihtilâfa düşülmemesi için bütün ganimetler bir araya toplanarak savaşa katılanlar arasında eşit şekilde bölüştürüldü. Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârise ile Abdullah b. Revâha'yı zaferi haber vermek üzere Medine'ye gönderdi, kendisi de ramazan sonu veya şevval başında ordu-suyla birlikte Medine'ye döndü. Savaşı kaybettiklerini büyük bir üzüntüyle haber alan Mekkeliler Ebû Cehil'in yerine başkanlığa getirdikleri Ebû Süfyan ile birlikte müslümanlardan intikam almak için yemin ettiler.

Hz. Peygamber'in askerî dehasını, strateji ve taktik kabiliyetini gösteren Bedir Gazvesi, İslâm cemaatinin başta Medine olmak üzere bütün Arap yarımada-sında büyük bir itibar kazanmasını sağ-lamış, böylece Hz. Peygamber İslâmiyet'i tebliğ için daha geniş imkânlarla sahip olmuştur. Ehl-i Bedir ise günahlarının Allah tarafından bağışlandığı müjdesiyle bahtiyar olmuşlardır (bk. Buhârî, "Meğâ-zî", 9, 46; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 161).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzî", 2-17, 46; Müslim, "Fe-zâ'ilü's-şahâbe", 161; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 19-172; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 11-27; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 606-715; II, 3-43; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 288-308; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 45-46; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 1284-1359; a.mlf., *Tefstr* (Bulak), IX, 114-163; X, 3-41; Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüve* (nşr. Abdülmu'tî Kal'acı), Beyrut 1405/1985, III, 25-254; Bekrî, *Mu'cem*, I, 231; Yâ-kût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 357-358; a.mlf., *el-Müşterik*, s. 39; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1387/1967, XIV, 84-213; L. Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahid), İstanbul 1924, III, 298-402; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 1170-1173; III, 2364 vd.; M. Watt, *Mahomet à Médine*, Paris 1959, s. 17-27; a.mlf., "Badr", *El²* (Fr.), I, 892; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 51-162; Muhammed Ebû'l-Fazl — Ali Muhammed el-Bicâvî, *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-İslâm*, Kahire 1394/1974, s. 7-32; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (İstanbul 1980), I, 242-253; a.mlf., *Hz. Peygamberin Savaşları*, s. 55-95; İbrâhim el-Ayyâşî, *Gazvetü Bedri'l-kübrâ*, Medine 1401/1981; Muhammad Ahmad Bashumail, *The Great Battle of Badr*, Lahore 1981; Muhammed Ferîd Vecdî, "es-Siretü'l-Muhammediyye tahte dav'i'l-'ilm ve'l-felsefe", *ME*, XI (1940), s. 257-262, 321-326; Muhammed Cemâleddin Mahfûz, "el-Fennü'l-harbî el-İslâmî fi gazveti Bedri'l-kübrâ", *ed-Dâre*, IV/2, Riyad 1398/1978, s. 134-165; a.mlf., "Gazvetü Bedri'l-kübrâ", *ME*, LVI/9-10 (1984), s. 1423-1429, 1686-1692; Fr. Buhl, "Bedir", *İA*, II, 443-444.

MUSTAFA FAYDA

BEDİÜDDİN KUTBÜLMEDÂR

(بديع الدين قطب المدار)

Bediüddin Kutbü'l-Medâr b. Âlî
b. Muhammed el-Halebî el-Mekenpûrî
(ö. 840/1436)

Medâriyye tarikatının kurucusu.

715'te (1315) Halep'te doğdu. Huzeyfe eş-Şâmî, Abdullah Mekkî, Tayfûrüd-din eş-Şâmî gibi Suriye ve Halep'in ön-de gelen âlim ve şeyhlerinden ders aldı. On dört yıl süren tahsil hayatı boyunca şer'î ilimler yanında simya ve kimya gi-bi ilimleri öğrendi. Ebû Hüreyre veya Hz. Ali neslinden olduğu, Şeyh Tayfûrüd-din hilâfet aldığı, tarikat silsilesinin Hz. Ebû Bekir'e ulaştığı rivayet edilmektedir.

Çokça seyahat ettiği söylenen Bediüddin Kutbülmedâr, hacca ilk defa Hindistanlı meşhur sûfî Şeyh Eşref Cihangir es-Simnânî ile birlikte gitti. Şeyh Eşref'in bazı risâlelerinde ondan övgü ile bahsettiği ve "Üveysî" olduğunu söylediği nakledilir. Dönüşünde Hindistan'a gitmek üzere bindiği gemi batınca yüzerek bir adaya sığındı. Buradan Bağdat'a geçerek Kerbelâ, Nəcəf ve Kâzimiye'yi dolaştı. Abdülkâdir-i Geylânî neslinden bir kadınla evlendi. Bir süre sonra Medine'ye giderek Mescid-i Nebevî'de itikâfa girdi. Ardından Horasan ve İran'a geçip Şeyh Nasîrüddin ile görüştü ve ondan "kutup" unvanını aldı. Daha sonra Hindistan'da Gucerât, Ecmîr, Kannevc, Kelpî şehirlerini dolaştı ve Kanpûr'a gitti. Burada yaptığı bir tartışma yüzünden Kadî Şihâbüddin Devletâbâdî ile arası bozuldu. Mescid-i Atala'nın inşasını sağlayan Kanpûr Şarkî Devleti Meliki İbrâhim Şah'ın güven ve sevgisini kazandı. Kanpûr'a bağlı Mekenpûr'da bir zâviye yaptırarak irşad faaliyetlerine başladı ve 18 Cemâziyelevvel 840'ta (28 Kasım 1436) 125 yaşında burada vefat etti. Bağlıları tarafından büyük bir "arûs" merasimiyle defnedildi. Mezarı başında yapılan törenler âdet haline gelerek uzun süre devam etti. Vefatından sonra İbrâhim Şah tarafından mezarı üzerine yaptırılan türbe Mekenpûr'un önemli ziyaret yerlerinden biri olmuştur.

Vahdet-i vücûd* görüşünü benimseyen Kutbülmedâr, mensuplarına günde ancak bir öğün yemek yemeyi ve sık sık oruç tutmayı tavsiye ederdi. Medâriyye tarikatı Hindistan ve Pakistan'da büyük ilgi gördü. Çeşitli kerametlere ve

daha başka olağan dışı hallere sahip oldukları rivayet edilen Medârifler XVI. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlamışlar, İbâhî ve kural tanımaz bir zümre haline gelmişlerdir. Tarikat mensupları genellikle Hindistan'da aşağı sınıftan sayılan insanlardı. Kuzey Hindistan'da ve Bengal'de yaygın olarak görülen Medârifler Hindü yogilerden de etkilenmişlerdir. Saçları dağınık, başlarında ve boyunlarında demir zincir veya siyah türbanla dolaşırlar. Diğer insanlardan yiyecek almazlar, pirinç, eritilip süzölmüş tereyağı ve tuzla beslenirler. Et ve balık yemezler. Bazıları siyah, bazıları renkli elbise ve bazıları da "kefni" denilen peştemal bağlarlar.

Bediüddin Kutbülmedâr ve tarikatı hakkında yapılan çalışmalar arasında, Zâhir Ahmed Zâhir'in *Siyerü'l-Medâr* adlı Urduca eseri (Leknev 1900; Bedâün 1290), Abdurrahman Abbâsî'nin *Mir'ât-ı Medârî* adıyla Farsça yazdığı ve Abdürreşid Zuhrülislâm'ın *Şevâkıbü'l-envâr bi-me'tâlî 'il-kutbi'l-Medâr* adıyla Urduca'ya çevirerek neşrettiği (Ferahâbâd 1328/1910) biyografi, Abdülbâsîr Kannevcî'nin Peşâver Kütüphanesi'nde (nr. 1957) bulunan *Dârü'l-esrâr fi havâriki Şâh Bedi'uddîn Medâr* adlı eserleri zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârâ Şükûh, *Sefnetü'l-evliya*², Kanpûr 1900, s. 187-188; Zebidi, *İkd*, s. 100; Harîrîzâde, *Tib-yân*, III, vr. 111ª-112ª; L. Rinn, *Marabouts et Khawân*, Alger 1884, s. 37-38; Gulâm Server Lâhûrî, *Hazinetü'l-aşfiyâ*², Leknev 1913, II, 310-312; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, III, 38-45; a.mlf., *eş-Şekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind*, Dimaşk 1403/1983, s. 185; Ma'sum Ali Şah, *Ṭarâ'ik*, II, 524 vd.; R. S. Bhatnagar, *Dimensions of Classical Sufi Thought*, Delhi 1984, s. 181; Muhammed Müzemmil Hak, *Some Aspects of the Principal Sufi Orders in India*, Dakka 1985, s. 96-112; T. W. Arnold — M. Mujeeb, "Hindistan", *İA*, V/1, s. 525; A. S. Bazmee Ansari, "Badî' al-din", *El²* (İng.), I, 858-859; a.mlf., "Bedi'uddin", *UDMİ*, IV, 235-237.

RECEP USLU

BEDİÜZZAMAN FÜRÜZANFER

(بديع الزمان فروزانفر)

(1897-1970)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hakkındaki araştırmalarıyla tanınan İranlı âlim.

İran'ın Horasan bölgesinde küçük bir yerleşim merkezi olan Buşro nahiyesinde doğdu. Asıl adı Celîl Âgâ'dır. "Parlak, meşhur" anlamına gelen Fürûzanfer la-